

Kako spriječiti i suzbiti različite vrste nasilja nad LGBTI+ i rodno nenormativnom djecom

Priručnik za stručnjake_ine koji_e rade u područjima obrazovanja i zdravstva, u udrugama koje se bave obiteljskom tematikom i službama za zaštitu djece, u medijima i javnim prostorima

Projekt „Djetinjstvo raznolikosti – Mijenjanje društvenih stavova prema rodnoj raznolikosti djece u Europi” financiran je iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu (2014.-2020.) Europske unije (REC-RDAP-GBV-AG-2018-856680).

Sadržaj ove publikacije ne predstavlja službeno stajalište Europske unije. Odgovornost za informacije i mišljenja izražena u publikaciji u potpunosti preuzimaju autori_ce publikacije.

Publikacija je nastala uz finansijsku podršku:

Europske unije - Program o pravima, jednakosti i građanstvu (2014.-2020.)

Grada Zagreba

Vlade Republike Hrvatske - Ured za udruge

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Sadržaj ovoga materijala u isključivoj je odgovornosti Zagreb Pridea i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta Grada Zagreb

Stajališta izražena u ovom materijalu isključiva su odgovornost Zagreb Pridea i ne odražavaju nužno stajalište Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske

KOORDINATOR PROJEKTA:

Sveučilište u Gironi

PRIJEVOD S ENGLESKOG JEZIKA:

Petra Ćus

AUTORICA PRIRUČNIKA:

Bea Sándor

GRAFIČKI DIZAJN:

Zsolt S. Szabó

IZDAVAČ HRVATSKOG PRIJEVODA:

Zagreb Pride

TISAK:

ACT Printlab d.o.o

ZA IZDAVAČA:

Franko Dota

NAKLADA:

250

Priručnik je tiskan u svibnju 2021.

2020

Ova publikacija je dostupna pod licencom Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike License 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0).

PROJEKTNE_I PARTNERI_CE:

STANDING UP FOR GENDERS AND SEXUAL DIVERSITY

Centre for Social Studies
University of Coimbra

University of Ljubljana
Faculty of social work

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Universitat
de Girona

POTPORNE ORGANIZACIJE:

COMISSÃO PARA A CIDADANIA
E A IGUALDADE DE GÉNERO
Presidência do Conselho de Ministros

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball, Afers Socials
i Famílies
Direcció General d'Iniquitat

ŽURNALISTU ETIKOS
INSPEKTORIAUS TARNYBA

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIĆ
PRAVIC

ZA RAVNOPRavnost Spolova

ME
Ministério da
Educação

YΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Περιφερειακή Διεύθυνση Α/Θμιας & Β/Θμιας Εκπαίδευσης Κεντρικής Μακεδονίας

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Sadržaj

0 Uvod 9

1 Terminologija 13

**2 Nasilje nad LGBTI+ djecom: Definicije,
vrste i utjecaj 25**

2.1 Homo-, bi-, trans- i interfobija kao rodno uvjetovano nasilje 27

2.2 LGBTI+fobno nasilje u obrazovnim sredinama 30

2.3 Državno nasilje nad interpolnom djecom 32

**2.4 Partnersko nasilje u istospolnim intimnim vezama i intimnim vezama trans
osoba 33**

2.5 Obiteljsko nasilje 35

2.6 Mediji 36

**2.7 Zaključci: nasilje nad LGBTI+ djecom i mladima u svakodnevnom radu
pružatelja usluga 36**

**3 Inkluzivno zastupanje: Ključ prekida šutnje
i ušutkivanja 41**

**4 Stavovi koji podržavaju LGBTI+ djecu i mlađe:
primjeri 49**

**4.1 Osnovna načela za stručnjake_inje koji_e rade s LGBTI+ djecom i
mladima 52**

4.2 Prevencija 55

5 Što već danas možete početi raditi? 58

5.1 Afirmativni i podržavajući koraci 58

5.2 Svi_e stručnjaci_kinje koji_e rade s djecom i mlađima mogu i trebaju 59

6 Popis resursa i organizacija 63

7 Popis literature 67

Uvod

Ovaj priručnik nastao je u okviru projekta „Djetinjstvo raznolikosti – Mijenjanje društvenih stavova prema rodnoj raznolikosti djece u Europi“ (Djetinjstvo raznolikosti). Ključni očekivani i željeni rezultati projekta su podizanje svijesti i smanjenje predrasuda, kao i unapređenje zaštite od nasilja te podrške LGBTI+ i rodno nenormativnoj djeci i mladima.¹

Djetinjstvo raznolikosti također nastoji pružiti učinkovite alate dionicima_ama, povećati dobrobit i temeljna prava LGBTI+ i rodno nenormativne djece i mlađih te pružiti dublja znanja o višestrukim dimenzijama nasilja nad LGBTI+ i rodno nenormativnom djecom i mlađima, potičući njihovo osnaživanje. Konačno, Djetinjstvo raznolikosti ima za cilj ugraditi standarde zaštite djece u širok raspon područja i dionika kako bi se djecu bolje zaštitilo od povreda, zlostavljanja i nasilja.

---

¹ Ujedinjeni narodi, u statističke svrhe, definiraju ‘mlade’ kao osobe u dobi između 15 i 24 godine. Prema toj definiciji, dakle, djeca su osobe mlađe od 14 godina. Međutim, vrijedi napomenuti da članak 1. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta definira ‘djecu’ kao osobe mlađe od 18 godina. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/ujedinjeni-narodi/konvencija-o-pravima-djeteta/>

Ključna stručna područja kojima se bavimo su:

- 1.** obrazovanje;
- 2.** zdravstvo;
- 3.** udruge koje se bave obiteljskom tematikom i službe za zaštitu djece;
- 4.** mediji;
- 5.** javni prostori i djelovanje zajednice, kao što su policijske_i službenice_i i socijalne_i radnice_i.

Drago nam je da postoji veliki broj stručnjaka_inja koji_e rade s djecom i podržavaju naš rad. Međutim, usporedna analiza temeljena na devet nacionalnih istraživačkih izvješća, koja su izradile partneri_ce u projektu Djetinjstvo raznolikosti, otkrilo je potrebu za hitnim uključivanjem LGBTI+ tema u programe obuke svih stručnjaka_inja koji_e rade s djecom i mladima: zdravstvenih radnika_ca, uključujući psihologe_inje, nastavnike_ce, socijalne radnike_ce itd. Države bi trebale shvatiti da imaju pozitivnu obvezu štititi dječja prava i dobrobit pružanjem informacija, a po potrebi i podrške i zaštite. Djecu i mlade također treba uključiti u rad na stvaranju društvenog okruženja u kojem LGBTI+ rodno nenormativna djeca mogu ravnopravno sudjelovati. Naša društva trebaju poštovati raznolikost i na tome aktivno raditi, nudeći djeci priliku da sudjeluju u tom radu.

Terminologija²

---

2 Kao dodatan izvor informacija mogu poslužiti pojmovnici udruga Zagreb Pride (<https://www.zagreb-pride.net/hr/terminologija/>) i Trans Aid (<https://transaid.hr/terminologija/>).

Ljudi često brkaju seksualnu orijentaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i spolne karakteristike, iako je njihovo razlikovanje osnovno za razumijevanje terminologije kada se govori o LGBTI+ i heteroseksualnim/cisrodnim osobama.

Seksualna orijentacija podrazumijeva sposobnost osobe za duboku naklonost, emocionalnu i seksualnu privlačnost te intimne i seksualne odnose s osobama različitog ili istog spola ili roda ili više različitih spolova ili rodova.

Rodni identitet podrazumijeva unutarnji i individualni doživljaj roda koji može i ne mora biti u skladu sa spolom pripisanim pri rođenju

LGBTI+ je skraćenica za lezbijke, gejeve, biseksualne, trans i interspolne osobe. Simbol + obuhvaća različita spolna i rodna izražavanja, uključujući queer, koja ne podupiru heteroseksualnu i cis logiku. Heterogena skupina koju se u društvenom i političkom diskursu često promatra zajednički.

Pojmovi koji se odnose na seksualnu orijentaciju:

Lezbijka je žena koju seksualno, fizički i/ili emocionalno privlače žene.

Gej muškarci su muškarci koje seksualno, fizički i/ili emocionalno privlače muškarci. Gej se ponekad koristi kao opći pojam koji obuhvaća lezbijke i biseksualne osobe kao i gej muškarce.

Biseksualne/panseksualne osobe su osobe koje emocionalno i/ili seksualno privlači više od jednog spola ili roda. *Biseksualno* označava privlačnost prema više spolova ili rodova, a *panseksualno* privlačnost prema svim spolovima ili rodovima, odnosno, spol ili rod nije odlučujući faktor za osjećaj emocionalne i/ili seksualne privlačnosti prema nekome.

Aseksualna osoba je osoba koja uglavnom ne osjeća seksualnu privlačnost ili nema unutrašnju želju za seksualnim odnosima. Sve aseksualne osobe nisu slične u smislu svojih iskustava i preferencija i mogu biti raznovrsnih seksualnih orijentacija.

Kad je riječ o **rodnom identitetu**, često mislimo na *T* u kratici LGBTI+:

Trans/transrodnost je inkluzivni krovni pojam koji obuhvaća osobe čiji rodni identitet i/ili rodno izražavanje odstupa od spola koji im je pripisan pri rođenju. Uključuje, ali nije ograničen na: transrodne, nebinarne, *genderqueer*, arodne, rodno fluidne i druge rodno varijantne osobe. Trans osobe svoj rod izražavaju putem odabira odjeće, tjelesnih modifikacija (uključujući kirurške zahvate) i drugih oblika rodne prezentacije.

Tranzicija je proces prilagodbe spola/roda sukladno rodnom identitetu osobe. Ovaj proces uključuje neke ili sve od sljedećih društvenih i zakonskih prilagodbi: *coming out* obitelji, prijateljima_cama i kolegama_icama; odijevanje i ponasanja sukladno rodu; modificiranje tijela hormonskim tretmanima, kirurškim zahvatima ili drugim postupcima; promjenu imena i/ili spola na službenim dokumentima i provođenje drugih pravnih postupaka ovisno o nacionalnom zakonodavstvu.

Zakonsko priznanje roda je postupak kojim se rod trans osobe zakonski priznaje, ili realizacija tog postupka. Države mogu nametati različite uvjete kako bi definirale tko ima pravo na zakonsko priznanje roda. Prisilna sterilizacija, prisilni razvod, obavezna dijagnoza mentalnih bolesti i dobna granica uvjeti su koji mogu našteti ljudskim pravima pojedinaca_ki pri pokušaju ostvarivanja zakonskog priznavanja roda.

Prilagodba roda je postupak kroz koji osobe redefiniraju rod u kojem žive kako bi bolje izrazile svoj rodni identitet. Često je to postupak koji može uključivati medicinsku pomoć, uključujući hormonske terapije i kirurške zahvate kojima se trans osobe podvrgavaju kako bi svoja tijela uskladile sa svojim rodom. Međutim, ovaj postupak uključuje i neke od sljedećih društvenih i zakonskih prilagodbii: *coming out* obitelji, prijateljima_icama i kolegama_icama; odijevanje i ponašanja sukladno rodu; modificiranje tijela hormonskim tretmanima, kirurškim zahvatima ili drugim postupcima; promjenu imena i/ili spola na službenim dokumentima i provođenje drugih pravnih postupaka ovisno o nacionalnom zakonodavstvu. U predmetu *P v S i Vijeće Okruga Cornwall*, Europski sud pravde potvrđio je da je prilagodba roda u smislu zabrane diskriminacije u zakonodavstvu EU uključena u osnovu 'spol'.

Operacije prilagodbe spola medicinski je izraz za ono što trans osobe često nazivaju operacijama potvrde spola: operacije kojima se primarne i sekundarne spolne karakteristike tijela trans osoba usklađuju s njihovim rodnim identitetom.

Mnoge se osobe definiraju izvan binarnog sustava muško-žensko/muškarac-žena.

Nebinarnost je opći pojam za brojne rodne identitete koji se nalaze izvan muško-ženske binarnosti, kao što je arodnost (definiraju se bezrođno) ili rodna fluidnost (naizmjenično se definiraju različito). Neke nebinarne osobe se identificiraju kao trans, a neke ne.

Queer je izraz koji se odnosi na osobe koje seksualnu orijentaciju i rodni identitet ne smatraju binarnim kategorijama (heteroseksualno ili gej/lezbijka, muško ili žensko). Često se koristi kao sveobuhvatni naziv za osobe koje nisu heteroseksualne i/ili cisrodne. Uz to, *queer* implicira politički stav: oni_e koji_e se identificiraju kao *queer* suprotstavljaju se ne samo dominantnim heteronormativnim strukturama, već i tradicionalnoj politici *mainstream* LGBT pokreta. Postao je akademski pojam koji uključuje osobe koje nisu heteroseksualne; uključuje lezbijke, gej muškarce, biseksualne, trans i interspolne osobe. *Queer teorija* osporava heteronormativne društvene norme koje se tiču roda i seksualnosti te tvrdi da su rodne uloge društveni konstrukt. Tradicionalno je izraz *queer* bio uvredljiv i stoga za neke još uvijek ima negativne konotacije; međutim, mnoge su LGBTI+ osobe taj izraz prigrlile kao simbol ponosa.

Spol podrazumijeva primarne i sekundarne spolne karakteristike, uključujući gene i hormone. Službeno se spol obično pripisuje pri rođenju i tradicionalno se podrazumijeva da se sastoji od dvije međusobno isključujuće skupine: muškaraca i žena. Međutim, ova klasifikacija nije u skladu sa stvarnošću velikog broja ljudi te spol pripisan pri rođenju možda neće odgovarati rodnom izražavanju ili rodnom identitetu osobe.

Pod **spolnim karakteristikama** podrazumijevamo kombinaciju tjelesnih karakteristika, uključujući primarne spolne karakteristike (prisutne pri rođenju), sekundarne spolne karakteristike, koje se pojavljuju tokom puberteta, i, često, tercijarne spolne karakteristike koje su uglavnom naučene.

Interspolnost je pojam koji se odnosi na niz fizičkih osobina ili varijacija koje se nalaze između ili izvan stereotipnih idea muško i žensko. Interspolne osobe rođene su s fizičkim, hormonskim i genetskim značajkama koje nisu prepoznate ni kao muške ni kao ženske. Postoje mnogi oblici interspolnosti, interspolnost je spektar ili opći pojam prije nego jedna kategorija. Stoga aktivisti_kinje za prava interspolnih osoba često radije koriste izraz 'spolne karakteristike' (primjerice kada govore o zaštiti od diskriminacije). Ne postoji jedno statično stanje koje se

naziva ‘interspolni status’ pa korištenje izraza ‘spolne karakteristike’ odražava činjenicu da je biti interpolna osoba tjelesno iskustvo i samo jedan dio identiteta osobe.

Endopolnost je suprotna od interpolnosti. Znači da je osoba rođena s fizičkim spolnim karakteristikama (npr. kromosomima, hormonima, genitalijama) koje odgovaraju onome što se očekuje za ženska ili muška tijela.

Cis/cisrodne osobe su osobe koje aktivno ili pasivno ostaju unutar društvenih normi spola/roda koji im je pripisan pri rođenju.

Heteronormativnost/heteroseksizam/cisnormativnost/ciseksizam/endonormativnost/endoseksizam su kulturne i društvene prakse kojima se osobe navode na vjerovanje da su heteroseksualnost, cisrodnost i endopolnost jedine moguće u smislu seksualnosti, roda i spolnih karakteristika, što implicira da su heteroseksualnost, cisrodnost i endopolnost jedini načini da budete „normalni” ili „prirodni”.

Zbog hetero- i cisnormativnosti većina ljudi prepostavlja da su drugi_e heteroseksualni_e i cisrodn_i_e, a to za sobom povlači želju mnogih LGBTI+ osoba za javnim *coming outom* kako bi postigli_e vidljivost.

Coming out je proces shvaćanja, prihvaćanja i otkrivanja sebe kao lezbijke, gej, biseksualne, trans ili interspolne osobe. Sam se koncept temelji na hetero-, cis- i endonormativnosti, jer oni_e koji_e nisu heteroseksualni_e i/ili cisrodn_i_e i/ili endopolni_e moraju tu činjenicu otkriti drugima. *Coming out* nije jednokratni čin, budući da LGBTI+ osobe odlučuju ili su prisiljene višekratno tijekom svog života napraviti *coming out* različitim ljudima, primjerice kolegama_icama, novim prijateljima_cama, susjedima_ama i lijećnicima_ama itd.

Diskriminacija je također uzrokovana heteroseksizmom i ciseksizmom. Ovim pojmom podrazumijevamo neravноправан ili nepravedan odnos koji se može temeljiti na nizu osnova, uključujući, ali ne ograničavajući se na dob, etničku pripadnost, invaliditet, seksualnu orijentaciju i rodno izražavanje/identitet i spolne karakteristike. Različite vrste diskriminacije povezane s LGBTI+ osobama uključuju:

- *Izravnu diskriminaciju*: stavljanje osobe u nepovoljniji položaj od drugih osoba po osnovi seksualne orijentacije ili rodnog izražavanja/identiteta i spolnih karakteristika.
- *Neizravnu diskriminaciju*: kada naizgled neutralna odredba ili praksa stavlja osobe određene seksualne orijentacije ili rodnog izražavanja/identiteta i spolnih karakteristika u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji.
- *Višestruku diskriminaciju*: diskriminacija temeljena na više osnova.

Homofobija je strah, iracionalna ljutnja, netrpeljivost i/ili mržnja usmjerena prema homoseksualnim osobama.

Transfobija podrazumijeva negativna kulturna i osobna uvjerenja, mišljenja, stavove i ponašanja koja se temelje na predrasudama, gađenju, strahu i/ili mržnji prema trans osobama ili prema varijacijama rodnog identiteta i rodnog izražavanja.

LGBTI+fobija je opće, psihološko i društveno neprijateljstvo usmjereno na LGBTI+ osobe. Ona je društveni konstrukt koji promiče heteroseksualnost kao jedinu prihvaćenu seksualnost, rodove na temelju spola pripisanog pri rođenju kao jedine prihvaćene rodove te stvara hijerarhiju seksualnosti. Za mnoge feminističke autorice korijen homo-lezbo-trans-bi-inter-fobije je seksizam čija je uloga nadgledanje seksualnosti i gušenje svakog ponašanja koje prelazi granice rodova. Iako su u tom smislu homofobija, lezbofobija, transfobija, bifobija i interfobija dio iste pojave, važno ih je razlikovati jer imaju različite manifestacije i intenzitet.

Pod **uznemiravanjem** podrazumijevamo bilo koji čin ili ponašanje koji su nepoželjni (uvredljivi, ponižavajući i/ili zastrašujući) za žrtvu, a koji bi, kada se radi o LGBTI+ osobama, mogli biti povezani sa žrtvinom seksualnom orijentacijom, rodnim identitetom/izražavanjem ili spolnim karakteristikama. To može uključivati izgovorene riječi, geste ili izradu, pokazivanje ili širenje slika, pisanih ili drugog materijala. Može se dogoditi jednom ili se događati redovito. Uznemiravanje LGBTI+ osoba može uključivati prijetnje, zastrašivanje, verbalno zlostavljanje, neželjene primjedbe ili šale na račun seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta.

Zločini iz mržnje su kaznena djela koja žrtva ili bilo koja druga osoba smatra motiviranim netrpeljivošću ili predrasudama temeljenim na rasu ili percipiranoj rasi osobe; vjeroispovijesti ili percipiranoj vjeroispovijesti osobe; seksualnoj orijentaciji ili percipiranoj seksualnoj orijentaciji osobe; invaliditetu ili percipiranom invaliditetu osobe; rodnom identitetu ili percipiranom rodnom identitetu osobe. Incident uzrokovani mržnjom je svaki incident za koji žrtva ili bilo koja druga osoba smatra da se temelji na nečijoj predrasudi prema osobi zbog njezine rase, vjeroispovijesti, seksualne orijentacije, invaliditetu ili zbog toga što je transrodna. Svi incidenti uzrokovani mržnjom neće se smatrati kaznenim djelima, ali jednako je važno da ih se prijavi policiji te da ih policija evidentira. Vrste zločina iz mržnje: fizički napad, verbalno zlostavljanje, uključujući prijetnje i vrijedeđanje te poticanje na mržnju odnosno djelovanje na prijeteći način i s namjerom poticanja mržnje. To se može činiti riječima, slikama, videozapisima, glazbom te uključuje informacije objavljene na web stranicama.

Viktimizacija podrazumijeva trpljenje štetnih posljedica prouzročenih diskriminacijom ili nasiljem. LGBTI+ osobe često su viktimirane na osnovi seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

Sekundarna viktimizacija ili reviktimizacija vrsta je institucionalnog nasilja koje čine državna tijela ili pružatelji socijalnih usluga. To se događa kada žrtva nasilja trpi daljnju štetu koja nije izravni rezultat nasilnog čina, već nastaje zbog načina na koji institucije i drugi pojedinci_ke postupaju sa

žrtvom. Sekundarna viktimizacija može biti prouzročena, primjerice, uporabom neprimjerenog jezika ili neosjetljivim komentarima (npr. okrivljavanjem žrtve) osoba koje dolaze u kontakt sa žrtvama.

Vratimo se na osnove:

Rod podrazumijeva ljudsku percepciju i doživljaj muškosti i ženskosti te društveni konstrukt koji određena ponašanja pripisuje muškim i ženskim ulogama. Iako se rod može internalizirati i mnogi ga danas smatraju odvojenim od biološkog spola, to povjesno gledajući nije bila individualna odluka već propisani identitet na temelju nečijeg spola pripisanog pri rođenju. Temelj konstrukta je izrazito hijerarhijska kategorizacija u kojoj se uloge i karakteristične značajke koje se mogu povezati s moći rutinski odnose na i vezane su uz muški rod. Iako se rod tradicionalno odnosi na rodne uloge unutar rodne binarnosti (muško/žensko), koncept roda također uključuje i nebinarna rodna izražavanja/identitete.

Rodna binarnost je sustav klasifikacije roda prema kojem su sve osobe kategorizirane kao muškarci ili žene, odnosno kao dva različita, suprotna oblika muškog i ženskog, bilo prema društvenom sustavu ili kulturnom uvjerenju, isključujući nebinarna rodna izražavanja/identitete.

Rodno izražavanje podrazumijeva izražavanje vlastitog rodnog identiteta: način na koji se osobe izražavaju u rodnom smislu, primjerice kroz frizuru, odijevanje kao i ponašanje. Neke osobe se predstavljaju kao muškarci, neke kao žene, neke se istovremeno predstavljaju kao oboje ili uopće ne žele biti promatrane kao muškarci ili žene. To može biti, ali nije nužno povezano sa spolom osobe pripisanom pri rođenju, rodom ili rodnim identitetom.

Rodna nenormativnost/biti rodno nenormativan_a uključuje neprilagodivanje rodnim normama/rodnim očekivanjima određene kulture. Rodno nenormativne osobe su osobe čije se rodno izražavanje ne podudara

s rodnim ulogama ili normama koje su društveno propisane za određeni rodni identitet. Rodna nenormativnost prelazi društvena i psihološka očekivanja percipiranog pripisanog roda prezentacijom, ponašanjem, identitetom ili na druge načine.

Rodno fluidne osobe su osobe koje umjesto da se identificiraju s jednim rodom preferiraju ostati fleksibilne u smislu svog rodnog identiteta. Osobe koje se identificiraju kao rodno fluidne mogu varirati između različitih rodova ili istodobno izražavati više rodova.

Genderqueer, ukoliko se koristi kao pridjev, odnosi se na osobe koje prekoračuju rodne razlike bez obzira na njihov samodefinirani rodni identitet, npr. osobe koje *poqueeruju* rod izražavajući ga nenormativno ili uopće ne pristaju na binarne rodne identitete muškaraca i žena.

Nasilje nad LGBTI+ djecom: Definicije, vrste i utjecaj

NEGATVNO

**diskriminacija, uznemiravanje,
zlostavljanje, nasilje, manjinski stres,
mikroagresije, zločini iz mržnje, govor
mržnje, partnersko nasilje, ušutkivanje,
podzastupljenost, nedostatak informacija**

POZITIVNO

**inkluzija, raznolikost, prevencija
nasilja, podržavajući_e stručnjaci_kinje,
afirmativna psihologija, rad zajednice
na smanjenju štete, podizanje svijesti,
praćenje, politike prevencije, politike
postupanja prema uznemiravanju**

Ovo poglavlje daje pregled oblika i vrsta nasilja s kojima se LGBTI+ djeca često susreću u našim društvima.

2.1 Homo-, bi-, trans- i interfobija kao rodno uvjetovano nasilje

Istraživači ce uobičajeno smatraju da se homofobija, bifobija, transfobija i interfobija temelje na predrasudama, nerazumijevanju, netočnim informacijama, stereotipima ili strahu koji često imaju duboka društvena, vjerska, povijesna, kulturna ili druga opravdanja. Predrasude, kao i društvene strukture moći (način na koji naša društva dijele ljude u skupine, poput muškaraca i žena ili cis i trans osoba, i hijerarhiziraju ih na takav način da je jedna skupina privilegirana, a druga diskriminirana) često se uče u primarnoj obitelji ili u drugim društvenim skupinama. Predrasude često održavaju obrazovne institucije, pa čak i politike na državnoj razini, produbljivajući neravnopravnost i nejednako postupanje s kojima se suočavaju LGBTI+ osobe.

Slično drugim oblicima rodno uvjetovanog nasilja, LGBTI+fobno nasilje javlja se kao rezultat normativnih rodnih očekivanja. U društvima i različitim zajednicama postoje društvena očekivanja o prihvatljivim rodnim ulogama i oblicima ponašanja koji su s njima povezani. Svatko može postati meta fizičkih ili verbalnih napada zbog kršenja ovih očekivanja:

- Lezbijke (i biseksualne žene) krše pravila koja se tiču ženskosti tako što ih seksualno privlače druge žene.

- Gej (i biseksualni) muškarci krše pravila koja se tiču muškosti tako što ih seksualno privlače drugi muškarci.
- Neke osobe krše pravila koja se tiču muškosti/ženskosti tako što se njihovo rodno izražavanje ne podudara s propisanim načinim rodnog izražavanja (npr. ako se muškarčovo rodno izražavanje doživljava kao „preženstveno“ ili ženino kao „premuževno“).
- Neke žene krše pravila koja se tiču ženskosti jer zahtijevaju jednak tretman kao i muškarci (npr. u obitelji, na radnom mjestu, u javnom životu).
- Trans osobe krše pravila koja se tiču roda budući da odbacuju ideju da rod proizlazi iz nečijih spolnih karakteristika.
- Nebinarne trans osobe također krše pravila o rodu jer se identificiraju izvan dvaju kulturno prihvaćenih rodova (muški i ženski).
- Interspolne osobe, imajući tijela koja se ne uklapaju u tipične binarne predodžbe o muškim ili ženskim tijelima, krše koncept postojanja dvaju različitih spolova i objelodanjuju da je sam pojam dvaju različitih spolova kulturno konstruiran. Činjenica da sva tijela moraju odgovarati nametnutim normama može se vidjeti u prisilnim medicinskim zahvatima nad interspolnom djecom.

LGBTI+ djeca i rodno nenormativna djeca također su pogodena

rodno uvjetovanim nasiljem: ona su viktimizirana jer se opiru i destabiliziraju rodne norme (i strukture moći) društava ili mikrozajednica u kojima žive.

Posljedice pristranošću motiviranog nasilja nad LGBTI+ djecom

Žrtve zlostavljanja, diskriminacije i zločina koji su motivirani pristranošću, bez obzira na to jesu li odrasle osobe ili djeca, vjerojatnije će češće brinuti o sigurnosti, biti depresivne te osjećati tjeskobu i ljutnju nego žrtve zločina koji nisu motivirani pristranošću. Zločini iz mržnje, kao i školsko vršnjačko zlostavljanje motivirano pristranošću, šalju članovima icama žrtvine skupine poruku da su nepoželjni_e i nesigurni_e u društvu., viktimizirajući cijelu skupinu i smanjujući osjećaj sigurnosti. Nadalje, prisustvovanje diskriminaciji vlastite skupine može dovesti do psihološkog stresa i nižeg samopoštovanja.³

Vršnjačko zlostavljanje motivirano pristranošću, uz nemiravanje i zločini iz mržnje imaju potencijala prouzročiti povredu i uz nemirenost, kako na individualnom, tako i na nivou zajednice. Iako su reakcije na traumatična iskustva individualne, i stoga mogu biti različite, može ih se grupirati u nekoliko kategorija. Većina reakcija pogodjenih osoba kombinacije su ovih kategorija:

Emocionalne reakcije - strah, sram, tjeskoba, nemoć, nesigurnost, tuga, depresija, osjećaj gubitka kontrole, krivnje, nepovjerenja u druge ljude, preosjetljivost, stalne promjene raspoloženja i druge intenzivne emocionalne reakcije;

Fizičke reakcije - vrtoglavica, psihomotorni poremećaji, glavobolje, lupanje srca, povišen krvni tlak, nizak šećer u krvi, probavni problemi, pojačana osjetljivost, poteškoće u govoru, otežano disanje, razni stupnjevi šoka;

---

3 Out in the Open: Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/expression. UNESCO, 2016, str. 11.

Ponašajne reakcije - suzdržanost, odbijanje komunikacije, izolacija, plač, agresija, verbalni ispadi, nestrpljivost, zlouporaba droga ili alkohola, samoozljedivanje, pokušaj samoubojstva;

Kognitivne reakcije - dezorientiranost, zbumjenost, poteškoće s koncentracijom, poteškoće u govoru, zaboravljivost, rastresenost.

Anti-„rodno ideološki“ diskursi temeljeni na optužbama konzervativnih i vjerskih desničarskih skupina koje tvrde da LGBTI+ organizacije napadaju „prirodne“ društvene vrijednosti s ciljem sprječavanja razgovora o spolnoj, rodnoj i tjelesnoj raznolikosti i LGBTI+ osobama u školama, doprinose ušutkivanju i održavanju nasilja nad LGBTI+ djecom.

2.2 LGBTI+ fobno nasilje u obrazovnim sredinama

Nasilje u obrazovnim sredinama, ključnom okruženju u životu sve djece i mladih, globalno je pitanje prisutno i u europskim zemljama. Istraživanja pokazuju da

- značajan dio LGBTI+ učenika_ca doživljava homofobno i transfobno nasilje u školi;
- LGBTI+ učenici_e učestalije prijavljuju nasilje u školi nego njihovi_e vršnjaci_kinje koji nisu LGBTI+
- učenici_e koji_e nisu LGBTI+ ali su precipirani_e kao neprilagođeni_e rodnim normama također su mete
- školsko homofobno i transfobno nasilje utječe na obrazovanje i perspektive zapošljavanja učenika_ca te na njihovu dobrobit.⁴

---

⁴ Out In the Open: Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/expression. UNESCO, 2016, str. 14.

Homofobno i transfobno nasilje može se dogoditi u različitim obrazovnim (i neoobrazovnim) sredinama: u školi, oko škole, u studentskim domovima i kampovima, na putu u školu i iz škole, tijekom sportskih i zabavnih aktivnosti, u internetskom prostoru itd.

„*Na papiru može postojati politika nulte tolerancije prema bilo kojoj vrsti nasilja, ali može li se to primjeniti u praksi? A ako nekoliko ljudi to pokuša i provesti, pozitivno će utjecati na još 500 djece.*” (SLOVENIJA, SAVJETNIK_CA, PSIHOLOG_INJA_U_OSNOVNOJ_ŠKOLI)⁵

Nasilje motivirano pristranošću utječe na LGBTI+ djecu i mlađe na mnogo načina. Djeca i mladi koji_e doživljavaju vršnjačko zlostavljanje češće propuštaju nastavu, izbjegavaju školske i druge društvene aktivnosti, što često dovodi do nižih akademskih postignuća, pa čak i odustajanja od škole.

Rodna neravnopravnost i rodno uvjetovane predrasude su čak i gore kada se radi o trans osobama koje su osobito izložene riziku od rodno uvjetovanog nasilja jer dovode u pitanje tradicionalne rodne norme i uloge možda čak i više nego LGB mlađi.

---

5 Citati iz Djetinjstvo raznolikosti – Mijenjanje društvenih stavova prema rodnoj raznolikosti djece u Europi (Komparativna analiza o nasilju nad LGBTI+ i rodno nenormativnom djecom), 2020.

2.3 Državno nasilje nad interpolnom djecom

„U svijetu u kojem ogromna većina ljudi i vlada poznaje i prihvata samo dva spola (‘muški’ i ‘ženski’) postojanje interpolnih osoba i njihovih tijela nije prepoznato. Umjesto toga, zdrava interpolna tijela smatraju se ‘medicinskim problemom’ i ‘psihosocijalnom izvanrednim stanjem’ koje treba popraviti kirurškim, hormonskim, drugim medicinskim i ponekad psihološkim sredstvima,” piše Dan Christian Ghattas.⁶

U većini europskih zemalja interpolne osobe suočavaju se s patologizacijom i ekstremnim kršenjem ljudskih prava. Nakon rođenja, kao djeca, u adolescentskoj i odrasloj dobi, interpolne osobe se suočavaju s kršenjem svog tjelesnog integrita, uključujući medicinske intervencije poput operacija i/ili drugih medicinskih postupaka bez osobnog, prethodnog, dosljednog i potpuno informiranog pristanka. To može uzrokovati psihološke traume, kao i teška tjelesna oštećenja, od neplodnosti, bolnih ožiljaka ili nedostatka osjeta, do osteoporoze i problema s uretom.

„*Interpolne osobe naučile su šutjeti.*”

(ŠPANJOLSKA, MEDICINSKA SESTRA, LEZBIJKA)

Interpolna djeca suočavaju se s rizikom od poremećaja obiteljskog života zbog tabua i medikalizacije te su izložena riziku od napuštanja školovanja zbog posljedica medicinskih postupaka i vršnjačkog zlostavljanja. Interpolne osobe se u svakoj životnoj dobi suočavaju sa stigmom, strukturnom i verbalnom diskriminacijom, uz nemiravanjem, nedostatkom odgovarajuće medicinske skrbi, nedostatkom pristupa potrebnim lijekovima, nedostatkom zakonskog priznanja i nevidljivošću svojih tijela u našem društvu.

Organizacije koje se bave pravima interpolnih osoba i njihovi_e podržavatelji_ce stoga zahtijevaju da se zakonskim i drugim sredstvima zaustave osakačujuće, ‘nor-

6 Standing up for the rights of intersex people, 2015, ILGA Europe i OII Europe.

malizirajuće' prakse bez pristanka, poput genitalnih operacija, psiholoških i drugih medicinskih postupaka. Interspolne osobe moraju se osnažiti za donošenje vlastitih odluka koje se tiču tjelesnog integriteta, fizičke autonomije i samoodređenja.⁷

2.4 Partnersko nasilje u istospolnim intimnim vezama i intimnim vezama trans osoba

Ženski pokret bio je taj koji je skrenuo pozornost na nasilje u obitelji i nasilje u partnerskim intimnim vezama, pri čemu je fokus bio na muškom nasilju nad ženama. Međutim, nedavna istraživanja pokazuju da se u javnoj svijesti često podcjenjuje partnersko nasilje u istospolnim intimnim vezama i intimnim vezama trans osoba (Viggiani, 2015). Mlade trans osobe su posebno ranjive i nezaštićene u nasilnim vezama zbog većih prepreka: ne znaju gdje potražiti pomoći i/ili nisu *out* i/ili se boje posljedica *coming outa* svojoj obitelji.

7 Preporuke za unapređenje prava trans, inter i rodno varijantnih osoba, 2017, Trans Aid, <http://transaid.hr/wp-content/uploads/2018/04/Preporuke-za-unapre%C4%91enje-prava-trans-inter-i-rodno-varijantnih-osoba.pdf>

LGBTI+ osobe (uključujući mlade), kada ih se pita o iskustvima u vezama, navode sljedeće oblike nasilja:

- ljubomora i srodne optužbe (često prethode nasilnim napadima);
- stalna kontrola (putem telefona ili tekstualnih poruka);
- fizičko nasilje: guranje, premlaćivanje;
- izoliranje partnera_ice (od prijatelja_ica i obitelji);
- ucjene (npr. prijetnja gubitkom posla);
- uzinemiravanje (tokom veze i nakon prekida);
- seksualno nasilje;
- nasilje tijekom *dejtanja* (nasilno ponašanje ili prijetnje nasiljem na početku veze);
- inzistiranje na promjenama kod partnera_ice
- nasilni ispadni, lomljjenje i udaranje stvari.⁸

Baš kao i u bilo kojoj drugoj vezi, nasilni_e partneri_ce ponašanje partnera_ice žele kontrolirati nasilnim ponašanjem, prisilom ili kažnjavanjem ako se opiru njihovoj namjeri za kontrolom. Oni_e koji_e vrše nasilje žele zadovoljiti vlastite potrebe i želje, nasilno ponašanje uče slijedeći obrasce, a nasilna djela čine ako je rizik od kažnjavanja relativno nizak. Homo-, trans- i interfobija društva pomaže da nasilje ostane neprimjećeno i nekažnjeno, jer su oni_e pogodeni nasiljem često izolirani_e i ne mogu tražiti pomoć svoje obitelji, pružatelja usluga podrške ili pravosudnih vlasti.

---

⁸ Vidi informativni materijal koji je objavio Háttér Society kao dio projekta Bleeding Love (bleedinglove.eu): <http://hatter.hu/sites/default/files/dokumentum/kiadvany/bleedinglove-infokiadvany-0.pdf>, str. 22.

2.5 Obiteljsko nasilje

LGBTI+ mladi također mogu doživjeti obiteljsko nasilje, posebno roditeljsko, ali ponekad i od drugih članova_ica obitelji. Iako roditeljsko zlostavljanje često uključuje fizičko, verbalno i emocionalno zlostavljanje, LGBTI+ mladi često se žale na socijalno zlostavljanje (uključujući kontrolu i izolaciju od onih koji bi ih mogli podržati, npr. prijatelja_ica) i često se nemaju kome obratiti.

Istraživanja pokazuju da se nesrazmerni broj mladih beskućnika_ca u Europi identificira kao LGBTI+ te da su izbacivanje ili bijeg iz doma prije svega rezultat hostilnosti i zlostavljanja u njihovim obiteljima. Osim toga, LGBTI+ i rodno ne-normativne mlade osobe često su u izloženije određenim opasnostima tijekom beskućništva, uključujući bivanje žrtvama zločina, zlouporabu opojnih sredstava i probleme mentalnog zdravlja (npr. zbog odbacivanja doživljenog od obitelji ili zajednice).⁹ Stručne osobe koje se bave pružanjem podrške i pomoći trebale bi jasno razumjeti jedinstvene potrebe, faktore rizika i izazove s kojima se suočavaju LGBTI+ mladi_e beskućnici_e kako bi osmisile i pružile najbolje moguće usluge svojim klijentima_cama.

„Strah od toga da će ih izbaciti iz vlastitog doma vrlo je čest [među LGBT+ mladima].” (POLJSKA, SUDIONIK_CA ISTRAŽIVANJA)

9

Homeless in Europe. FEANTSA magazin. Jesen 2017, LGBTQI Homelessness. https://www.feantsa.org/download/fea-008-17-magazine_v33480239002912617830.pdf

2.6 Mediji

Povijesno gledano, prikazi LGBTI+ osoba i zajednica u medijima bili su negativni, odražavajući netrpeljivost i stereotipizaciju. Međutim, tijekom posljednja dva desetljeća zabilježen je porast zastupljenosti prikaza LGBTI+ osoba te njima srodnih tema i problema u *mainstream* medijima, pogotovo u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi. Međutim, te su teme i problemi mnogo rjeđe zastupljeni u nacionalnom kontekstu nekih europskih zemalja.

LGBTI+ osobe i zajednice također su sve aktivnije u smislu vidljivosti na društvenim mrežama, s primarnim ciljem postizanja afirmativne vidljivosti u medijskom prostoru. Pozitivno prikazivanje i povećana prisutnost LGBTI+ osoba i organizacija u medijima poslužilo je povećanju prihvaćanja i podrške LGBTI+ zajednicama i dostupnosti informacija o relevantnim temama. Još puno toga treba učiniti kako bi se postigla ravnopravna zastupljenost LGTBI+ i rodno nenormativne djece i mlađih te im se osigurao pristup afirmativnim i točnim informacijama.

2.7 Zaključci: nasilje nad LGBTI+ djecom i mladima u svakodnevnom radu pružatelja usluga

Temeljem istraživanja koje su provele partnerske organizacije u Djetinjstvu raznolikosti, službe prijavljuju širok spektar nasilja nad LGBTI+ mlađima, pri čemu ni jedno područje nije ostalo netaknuto, bilo u intimnom partnerskom ili obiteljskom kontekstu, u školi, na ulici ili u zdravstvenom sustavu.

Često se krše brojna temeljna prava onih koji_e traže pomoć i podršku relevantnih službi, pogotovo onih LGBTI+ osoba koje su transrodne, interspolne, Crne osobe, pripadnici_e Prvih naroda i nebijele osobe (BIPOC), i/ili osobe s invaliditetom. Iako mnogi_e od njih svakodnevno doživljavaju nasilje, oni_e rjeđe od drugih skupina

traže pomoć dostupnih službi. To dovodi do individualizacije teškoća: određene posljedice društvenih struktura promatralju se kao individualni problemi (npr. mentalna bolest), te stoga ostaju nevidljive relevantnim službama.

Mnoge LGBTI+ osobe desenzibilizirane su za nasilje pa se stoga samo značajni nasilni incidenti doživljavaju kao takvi. Trans osobe su posebno izložene različitim oblicima nasilja u svakodnevnom životu, od obitelji do društvenih okruženja i institucija.

Mikroagresije

Mikroagresije su ponašanja koja suptilno ili neizravno prenose pogrdnu i/ili neprijateljsku poruku primatelju _ici. U tim se prilikama pristranosti ljudi temeljene na predrasudama povezanim sa seksualnom orijentacijom, rodnim izražavanjem/identitetom ili spolnim karakteristikama (od poricanja postojanja LGBTI+fobije do prepostavki patologije ili abnormalnosti) ispoljavaju na način da se pojedinci _ke koje_i pripadaju tim skupinama osjećaju neugodno ili uvrijeđeno, primjerice, kada ih se pogrešno rodno identificira ili opterećuje uznenimirujućim pitanjima, bilo namjerno ili zbog neinformiranosti. Mikroagresije imaju moć stvaranja osjećaja društvene nelagode, kulturne neumjesnosti, pa čak i fizičke nesigurnosti kod osoba kojima su usmjerene. Mnoge LGBTI+ osobe svakodnevno doživljavaju mikroagresije, čak i prilikom korištenja usluga terapije i podrške na mjestima kojima se obraćaju za pomoć. Mnoga su istraživanja pokazala da što je osoba izloženija mikroagresijama, to je vjerojatnije da će prijaviti simptome depresije, psihološke uznenimirenosti, pa čak i fizičke zdravstvene probleme. U mnogim slučajevima mikroagresija ostaje neprimijećena, jer je društvo ne smatra nasiljem.

Nasilje u zajednici ispoljava se kroz **zlostavljanje** ili **uznemiravanje**, bilo da se događa u obrazovnim sredinama ili javnim prostorima, na ulici i u okviru javnih službi.

99

„Mislim da je u hrvatskom javnom prostoru još uvijek opasno pokazivati da se na bilo koji način razlikuješ, pogotovo ako si izvan rodne binarnosti. Dječak s lakovom, čak i ako je odjeven u mušku odjeću, može očekivati verbalno ili fizičko uznemiravanje. Dakle, ovo je još uvijek vrlo neuko okruženje i prema postoje oaze u kojima se možemo upoznati i opustiti, homoseksualni par se još uvijek ne može držati za ruke na ulici.” (HRVATSKA, STRUČNJAK_INJA IZ PODRUČJA JAVNIH PROSTORA)

99

„Odjeća, glazba, sve što pripada traženju identiteta ‘kažnjava se’ ako se razlikuje od mainstreama.” (MAĐARSKA, SPORTSKI_A STRUČNJAK_INJA)

Pružatelji_ce usluga s kojima smo razgovarali_e u sklopu Djetinjstva raznolikosti i drugih projekata ukazali_e su i na **institucionalno nasilje**. Trans osobe su unutar **zdravstvenog sustava** posebno izložene nasilju koje proizlazi iz nedostatka znanja i negiranja.

99

„U bolnici će svi podići pogled i reagirati u slučaju da dođe transrodna osoba. Medicinsko osoblje govorilo bi o osobi iza njenih leđa.” (LITVA, ZDRAVSTVENI_A RADNIK_CA)

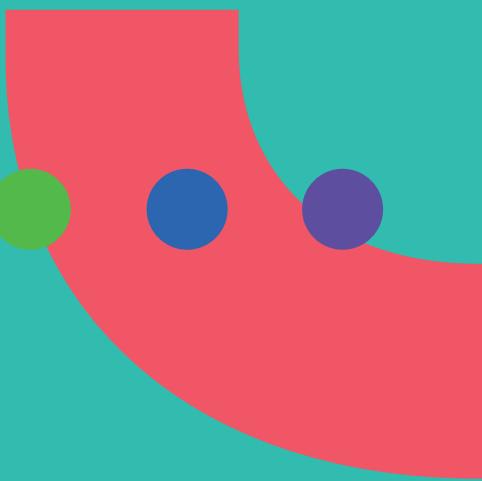
„Najveći problem je ovaj užasan osjećaj u njihovom tijelu i svijest da su potrebne godine da se napokon nešto napravi i da dobiju taj prvi termin kako bi mogli započeti postupak rodne prilagodbe. Moje se dijete samoozljeđuje, a budući da zdravstveni sustav nema kapaciteta da dovoljno brzo osigura stručnu osobu, to postaje dugoročan problem.” (SLOVENIJA, MAJKA TRANS DJETETA)

Što se tiče interpersonalnog nasilja, pružatelji ce usluga i službe navode partnersko nasilje, kao i nasilje koje dolazi od članova_ica obitelji. Prijetnja outanjem bez pristanka je raširena.

Još uvijek postoje brojne prepreke socijalnoj integraciji LGBTI+ osoba koje zahtijevaju kontinuirani i sustavni angažman kako civilnog društva, tako i vlada i službi kako bi se osigurala zaštita i sigurnost svih LGBTI+ osoba, uključujući mlade.

Sljedeća će poglavljia razjasniti što se može učiniti protiv nasilja i manjinskog stresa uzrokovanih mikroagresijama.

Inkluzivno zastupanje: ključ prekida šutnje i ušutkivanja

Prva prepreka koju stučnjaci_kinje koji_e rade s LGBTI+ djecom moraju prevladati je šutnja.

U nekim našim zemljama vlada velika šutnja o LGBTI+ temama i djetinjstvu¹⁰, ali sva naša društva i dalje mogu više raditi na stvarnom uključivanju LGBTI+ i rodno nenormativne djece u društvene zajednice i sredine.

U kojem god području radili_e, bilo da je to obrazovna ustanova, pružanje zdravstvenih usluga, centar koji se bavi obiteljskom tematikom, mediji, sport, provedba zakona, provjerite popis i prijedloge u nastavku!¹¹

---

10 Djetinjstvo raznolikosti – Mijenjanje društvenih stavova prema rodnoj raznolikosti djece u Europi (Komparativna analiza o nasilju nadLGBTI+ i rodno nenormativnom djecom), 2020, str.15-16.

11 Temeljeno na: Checklist for a Welcoming LGBTQ and Gender Inclusive School Environment: <https://www.welcomingschools.org/pages/checklist-for-a-welcoming-and-inclusive-school-environment>

Inkluzivni jezik

Često je prvi kontakt obitelji i djeteta s institucijom ili organizatorima_cama programa i aktivnosti putem obrazaca, bilo da se popunjavaju putem interneta ili u uredu. Jesu li ti obrasci prilagođeni različitim obiteljskim strukturama? Koriste li termin ‘roditelj_ica’ ili ‘skrbnik_ca’? Sadrže li obrasci pitanje o imenu kojim osobe žele da ih se oslovljava i zamjenicama koje koriste (ona, on, oni, itd.)? Provjerite obrasce i dopise kako biste osigurali_e inkluzivnost. Oblikujete li inkluzivni jezik za djecu, za ostalo osoblje te za roditelje_ice i skrbnike_ce kada govorite o obiteljima?

Zaustavljanje uvredljivog govora i postupaka

Zaustavite korištenje pogrdnih imena, uključujući uvredljivo korištenje riječi gej te uvrede na osnovi rase ili roda. Vježbajte kako odgovoriti kad čujete da djeca govorite stvari poput, „Ovo je gej”, „Ponašaš se poput djevojke” ili „Niste prava obitelj jer nemate tatu”. Uključuje li vaše stručno obrazovanje o vršnjačkom zlostavljanju i uzneniravanju mogućnost vježbe prekidanja i zaustavljanja na pristranosti zasnovanog korištenja pogrdnih imena ili vršnjačkog zlostavljanja i načina na koje odgovoriti na pitanja učenika_ca o LGBTI+ osobama i raznolikim obiteljima? Naučite o tome!

Raznoliki prikazi i knjige

Odražavaju li publikacije ili knjige u vašoj školi/instituciji život djece s kojom rade? Prikazuju li slike u hodnicima j/ili učionicama raznolike obiteljske strukture, kao i ljudi raznolikih rodnih izražavanja/identiteta, spolnih karakteristika, etniciteta i sposobnosti? Potiču li ti prikazi poštovanje prema svim ljudima? Jesu li vaši_e mlađi_e klijenti_ce/učenici_e izloženi_e raznolikim, pozitivnim uzorima iz književnosti?

Institucionalna klima – stvaranje pozitivnog, inkluzivnog ozračja za sve

Kad netko prolazi kroz instituciju u kojoj radite, može li zaključiti da su sva djeca i njihove obitelji dobrodošle? Postoje li na hodnicima dječji radovi koji istovremeno ističu raznolikosti i sličnosti? Jeste li održavali_e događaje kojima se priznaje i slavi raznolikost? Ponaša li se osoblje s poštovanjem prema svim obiteljima i izbjegava li stereotipizaciju ili prosuđivanje u komunikaciji s dvije majke, dva oca, samohranim_om roditeljem_icom, rasno raznolikim i/ili višejezičnim obiteljima? Podržavaju li rukovodstvo škole, nastavno osoblje i školski_e prijatelji_ce dijete u korištenju željenog imena i zamjenica? Znaju li sva djeca kome se mogu obratiti ako dožive uz nemiravanje ili diskriminaciju? Jeste li postigli_e jasne dogovore s djecom u pogledu poštovanja, brige za prijatelje_ice i međusobnog nepovredjivanja riječima ili postupcima? Znaju li djeca da to znači da nisu dozvoljene omalovažavajuće primjedbe o tome tko je što ili tko čini nečiju obitelj? Imenuje li vaša anti-zlostavljačka politika specifične skupine koje su izloženije vršnjačkom zlostavljanju ili uz nemiravanju?

95

„Činjenica da se u Grčkoj homoseksualni_a nastavnik_ca na školskoj zabavi neće pojaviti sa svojim_om partnerom_icom važno je pitanje koje postoji i protiv njega se moramo boriti ako želimo pomoći i podržati LGBTI+ zajednicu da se osjeća ugodno razgovarati o svojoj orijentaciji. Govorimo o otvaranju prema raznolikosti, ali u stvarnom životu, zbog grčkog društva, ne možemo to otvaranje s lakoćom zastupati.” ([GRČKA, NASTAVNIK_CA](#))

96

„Nikada ne biste trebali reći djetetu da ne smije nositi neku odjeću jer će ga ‘ljudi’ gledati, smijati mu se. Umjesto toga proširite razgovor. Recite mu: ‘Većinu ljudi neće biti briga, nekima će to biti fantastično, a drugima će biti čudno’ Pitajte dijete je li razmišljalo o tome kako će reagirati ako netko kaže nešto zlobno. Tada jačate otpornost svog djeteta i predstavljate mu suštinski drugačiji svjetonazor.” ([BELGIJA, NASTAVNIK_CA U SREDNJOJ ŠKOLI](#))

Kako biste imali LGBTI+ i rodno nenormativno inkluzivno okruženje

Kada se obraćate djeci, koristite inkluzivne fraze koje nisu rodno obilježene, kao što je: „Dobro jutro svima”.

Razvijajte poruke za djecu kojima se naglašava da „Sva djeca mogu ... (plesati, kuhati, imati kratku ili dugu kosu, baviti se matematikom, baviti se umjetnošću, baviti se sportom, itd.)”.

Grupirajte djecu na načine koji se ne oslanjaju na rod, kao što su skupine stolova, slova u njihovim imenima ili boje njihove odjeće.

Predstavite uzore. Pokažite širok raspon postignuća i tankoćutnosti za sve osobe koje prelaze stereotipe o rodnim ulogama. Čitajte raznolike biografije.

Pomozite djeci da uvide ograničenja rodnog stereotipiziranja.

Zamolite djecu da istraže popularnu kulturu, oglašavanje ili dječje igračke i knjige u potrazi za rodnim stereotipima.

Gradite dječja savezništva. S grupom djece s kojom radite potražite načine kako da budu saveznici_e kada se nekoga zadirkuje ili zlostavlja iz bilo kojeg razloga. Mogu li to pokušati izravno zaustaviti? Trebaju li razgovarati s odraslim osobom? Bi li mogli_e razgovarati sa zlostavljanim djetetom? Pronađite metodologije koje će djeci pomoći da razmisle o mogućnostima.

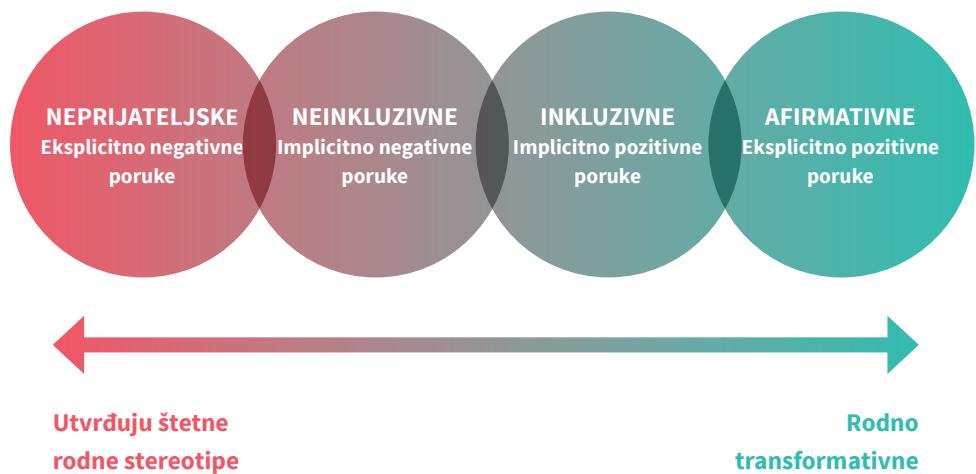
Budite aktivni_a sudionik_ca. Prekinite dječje komentare temeljene na rodnim (ili drugim) stereotipima. Uključite se u diskusiju s djecom koristeći ove situacije kao trenutke pogodne za učenje.

Pobrinite se za sigurnost. Saznajte osjećaju li se djeca sigurno, kako unutar, tako i izvan vaše ustanove. (Ako radite u školi, koristite planove lekcija kako bi se učenici_e pozabavili_e time gdje se osjećaju sigurno ili nesigurno i što ih čini sigurnima ili nesigurnima.)

Budite uzor! Kada je to moguće, navedite primjere kako vi ili osobe koje poznajete volite raditi stvari izvan rodnih i tjelesnih stereotipa.

99

„Obrazovanje bi trebalo otvarati vrata prema znanju, vrata prema raznolikosti. A učenici_e moraju osjećati da se odrasla osoba u učionici prva zalaže za ravnopravnost. U suprotnom su vrata širom otvorena za zlostavljanje.” (PORTUGAL, NASTAVNIK_CA)

Uvijek pomozite LGBTI+ i rodno nenormativnim mladima
korištenjem inkluzivnog jezika,
stvaranjem sigurnog okruženja za LGBTI+ i rodno nenormativnu
djecu, i
promicanjem njihove ravnopravne zastupljenosti.

Pokažite nultu toleranciju u situacijama nasilja i govora mržnje na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta i rodnog izražavanja prema bilo kome.

Stavovi koji podržavaju LGBTI+ djecu i mlade: primjeri

Prema podacima LGBT istraživanja Agencije EU-a za temeljna prava, objavljenog 2020. godine, 65% učenika_ca u EU čulo je ili je vidjelo negativne komentare ili ponašanje jer je školski_a kolega_ica/vršnjak_inja percipiran_a kao LGBTI+ osoba (naravno da je omjer značajno veći u mnogim državama članicama), a u nekoliko zemalja 1 od 5 LGBTI+ učenika_ca razmišljalo je o napuštanju ili promjeni škole jer su LGBTI+. ¹²

Nacionalna istraživanja provedena među LGBTI+ učenicima_ama pokazuju da su učestalost i težina viktimizacije u korelaciji s prosjekom ocjena: teža viktimizacija također je povezana s nižim akademskim postignućima među LGBTI+ učenicima_ama. Učenici_e koji_e se suočavaju s viktimizacijom ili diskriminacijom u školi mogu se osjećati isključeno i odvojeno od školske zajednice. LGBTI+ učenici_e koji_e su naveli_e češću viktimizaciju zbog seksualne orientacije ili rodnog izražavanja imali_e su nižu razinu samopoštovanja.

12

<https://fra.europa.eu/en/data-and-maps/2020/lgbti-survey-data-explorer>

S druge strane, **prisutnost podržavajućih nastavnika_ca i drugih stručnjaka_inja, kao i uključivanje pozitivnih informacija vezanih uz LGBTI+ tematiku u nastavni plan i program**, izravno je povezano s dobrobiti učenika_ca. Podaci istraživanja iz različitih zemalja pokazuju da će LGBTI+ učenici_e kojima su predavane pozitivne informacije o LGBTI+ osobama, povijesti i događajima vjerojatnije navoditi da je učeničko tijelo sklonije prihvaćanju LGBTI+ osoba; vjerojatnije će osjećati pripadnost svojoj školi; manje je vjerojatno da će izostajati iz škole zbog osjećaja nesigurnosti i da će se u školi osjećati nesigurno zbog svoje seksualne orientacije i/ili rodnog identiteta. LGBTI+ i rodno nenormativni_e učenici_e u školama koje imaju bilo koju vrstu **politike o vršnjačkom zlostavljanju ili uzinemiravanju** će vjerojatnije navoditi da je nastavnik_ca intervenirao_la u slučajevima homofobnih i trasfobnih primjedbi; vjerojatnije je da će prijaviti slučajeve uzinemiravanja i napada školskom osoblju i da će izvjestiti da je intervencija osoblja u vezi s uzinemiravanjem i napadom bila učinkovita.

Iako se naši primarni podaci odnose na školska iskustva, iskustva organizacija civilnog društva (OCD) koje pružaju usluge podrške LGBTI+ osobama, uključujući partnerice u projektu Djetinjstvo raznolikosti, pokazuju da će se **učenici_e, odnosno LGBTI+ i rodno nenormativna djeca i mladi, bolje osjećati i učiti u podržavajućim zajednicama koje poduzimaju mjere protiv vršnjačkog zlostavljanja.**

Stručnjaci_kinje koji_e rade s LGBTI+ osobama trebaju osigurati siguran i uključiv prostor za svaku seksualnu orientaciju, rodno izražavanje/identitet i spolne karakteristike te uspostaviti interseksionalni i afirmativni pristup. Trebali_e bi biti svjesni_e različitih zakonskih konteksta i konteksta ljudskih prava u svojim zemljama i načina na koje iskustva diskriminacije u različitim kulturama oblikuju psihološku stvarnost LGBTI+ mlađih.

Posvećivanje odgovarajuće pozornosti vršnjačkom zlostavljanju, podržavajući pristup te sprečavanje i reagiranje na uznemiravanje daju rezultate, a isto tako i pravilno zastupanje i korištenje inkluzivnog jezika i prikaza. Cilj nam je svim stručnjacima_kinjama koji_e rade s mladima omogućiti podržavanje LGBTI+ i rodno nenormativne djece i mladih te stvaranje inkluzivnog i sigurnog okruženja u kojem sva djeca i obitelji mogu napredovati.

Podrška vršnjaka_inja, obitelji, stručnjaka_inja i zajednica može značajno ojačati LGBTI+ i rodno nenormativne mlade. Ova podrška može pomoći u zaštiti od rizika i pridonijeti dobrobiti.

Stručnjaci_kinje koji_e rade s mladima, u svim sferama života, mogu izravno i stvarno utjecati na život svih zajednica. U ovom poglavlju dajemo preporuke i upute za rad, kako s pojedincima_kama, tako i u svrhu zagovaranja boljih institucionalnih politika.

4.1 Osnovna načela za stručnjake_inje koji_rade s LGBTI+ djecom i mladima

- Poštujte samoidentifikaciju i tjelesnu raznolikost. Seksualnu orijentaciju, rodno izražavanje/identitet i/ili spolne karakteristike osobe ne treba prepostavljati temeljem izgleda. Pokušaj preispitivanja ili promjene nečije seksualne orijentacije, rodnog izražavanja/identiteta i/ili spolnih karakteristika neprihvatljiv je u svim okolnostima i izravno je kršenje ljudskih prava.
- Shvatite i prihvratite da su seksualna orijentacija, rodno izražavanje/identitet i spolne karakteristike zasebni i da nisu nužno povezani, te ih budite u stanju razlikovati u radu s LGBTI+ osobama.

- ➔ Shvatite da je rod nebinarni konstrukt koji omogućava niz rodnih identiteta te da se rodni identitet osobe ne mora poklapati sa spolom koji je osobi pripisan pri rođenju. Također, rojni identitet osobe može se ili ne mora uklapati u rodnu binarnost. Stručnjaci_kinje bi trebali_e koristiti imena i zamjenice koje osoba koristi ili sugerira svojom samoidentifikacijom i ne bi trebali_e inzistirati na korištenju osobnih imena ubilježenih u službene dokumente.
- ➔ Stručnjaci_kinje ne bi trebali_e smatrati da su istraživanje seksualne orientacije ili fluidnost rodnog izražavanja/identiteta simptomi poremećaja ili pokazatelj psihopatologije. Iskustvo neugode tijekom procesa istraživanja vlastite seksualne orientacije ili rodnog izražavanja/identiteta nije mentalni poremećaj i ne bi ga se trebalo smatrati uobičajenim iskustvom svih trans osoba.
- ➔ Stručnjaci_kinje ni u kojem slučaju ne bi trebali_e preporučivati podvrgavanje medicinskim postupcima bez pristanka koji se mogu odgoditi do trenutka u kojem trans ili interspolna osoba može sama odlučiti i dati u potpunosti informirani pristanak. Iznimka su samo zahvati nužni za spašavanje života interspolnog novorođenčeta, djeteta ili adolescenta_ice. Budite svjesni_e da stigma, predrasude, diskriminacija i nasilje utječu na zdravlje i dobrobit LGBTI+ i rodno nenormativnih osoba, kao i učinaka institucionalnih (sustavnih) prepreka, poput diskriminatornog zakonodavstva, na život LGBTI+ osoba.
- ➔ Stvorite poticajno i afirmativno okruženje za LGBTI+ i rodno nenormativne osobe.
- ➔ Shvatite i poštujte važnost LGBTI+ odnosa, smatrajte ih ravnopravnima heteroseksualnima, bez obzira na njihovo zakonsko priznanje.

- Prepoznajte izazove koji se tiču višestrukih i često oprečnih normi, vrijednosti i uvjerenja s kojima se suočavaju LGBTI+ mladi koji također mogu biti pripadnici_e rasnih i etničkih manjinskih skupina, kao i drugih zajednica.
- Povećajte znanje i razumijevanje seksualne orijentacije i rodnog identiteta kontinuiranim obrazovanjem, obukom, supervizijom i savjetovanjem.
- Uvažavajte činjenicu da su LGBTI+ pojedinci_ke, iako mogu dijeliti zajednička iskustva, jedinstvene osobe s različitim potrebama i životima. Ključno je prepoznati ove razlike i različite načine na koje pojedinci_ke doživljavaju diskriminaciju i stigmu. Svaki_a pojedinac_ka i svaki identitet ili iskustvo sadržano u kratici (kao i svi drugi identiteti i iskustva koji nisu posebno spomenuti, ali su uključeni u LGBTI+ spektar, kao što su aseksualnost, queer, nebinarnost itd.) imaju specifične potrebe i stvarnosti.
- Uvažite i osvijestite postojanje internaliziranih stereotipa i budite predani stvaranju ozračja sigurnosti i povjerenja, kao temelja primjene najboljih praksi i pružanja afirmativnih usluga.

56 „*Pozitivan razvoj za mene je to što se lječnici_e opće prakse sve više organiziraju u grupne prakse. Dobivate interdisciplinarniji pristup – lječnik_ca opće prakse surađuje s psihologom_injom, surađuje sa socijalnim asistentom_icom ... to proširuje stručnost i olakšava daljnje upućivanje. Ne možete očekivati da će lječnik_ca opće prakse biti stručnjak_inja za sve.*” (**BELGIJA, SVEUČILIŠNI_A ISTRAŽIVAČ_ICA**)

4.2 Prevencija

Učinkovite i prikladne strategije prevencije mogu se izgraditi tek nakon identificiranja određenih faktora rizika za nasilje protiv LGBTI+ osoba u različitim okruženjima, kao i osiguravanja specijaliziranih aktivnosti za svaku ciljnu skupinu.

Moguće ciljne skupine su:

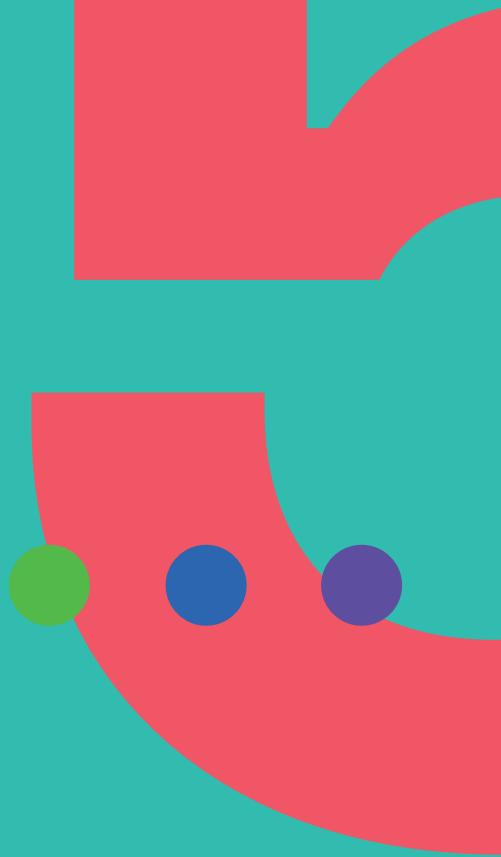
1. potencijalni_e počinitelji_ce,
2. osobe pogodene anti-LGBTI+ nasiljem,
3. akteri_ce koji_e se bave identifikacijom i brigom o onima koji_e su pogodjeni_e.

Brojni su faktori koji mogu ojačati strategije prevencije, poput jačanja podrške u obiteljima i zajednicama, te stvaranja ili poboljšanja postupaka praćenja i dokumentiranja u slučajevima nasilja protiv LGBTI+ osoba.

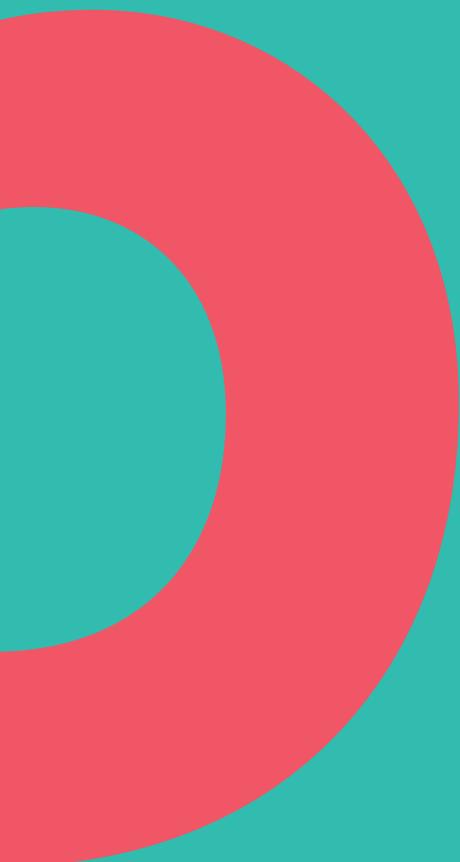
Budući da je nasilje protiv LGBTI+ osoba ukorijenjeno u široko prihvaćenim spolnim, rodnim i tjelesnim normama, dva su glavna područja na kojima se može raditi na promicanju dugoročne i trajne prevencije:

- **unapređenje pravnog sustava** kako bi se osnažile, zaštitile i destigmatizirale LGBTI+ osobe, uključujući mlade, prihvaćanjem zaštitnog zakonodavstva i politika za suzbijanje LGBTI+obnog vršnjačkog zlostavljanja, te stvaranjem etičkih kodeksa za, među ostalima, zdravstvene stručnjake_inje i stručnjake_inje za psihosocijalnu podršku.
- **nastojanja usmjerena transformaciji sociokulturnih norm utemeljenih na heteroseksističkoj reprezentaciji**, podizanje svijesti protiv homofobije, bifobije, transfobije i interfobije u različitim društvenim skupinama i službama.

Svi stručnjaci_kinje koji_e rade s djecom ili zastupaju njihove interese i stavove mogu poduzeti korake kako bi se približili_e društвima u kojima se poštuju sva djeca i mladi, bez obzira na njihovu seksualnu orientaciju, rodni identitet, rodno izražavanje i/ili spolne karakteristike.

Što već danas
možete početi
raditi?

5.1. Afirmativni i podržavajući koraci

1. Osigurajte inkluzivno i sigurno okruženje i podržite djecu koja su sada ili su prije bila žrtve nasilja (uključujući nasilje na osnovi seksualne orijentacije, rodnog izražavanja/identiteta i spolnih karakteristika).
2. Prihvatite i provodite politike (ili ih integrirajte u postojeće politike) protiv diskriminacije i nasilja u vašoj instituciji, uključujući vršnjačko zlostavljanje i nasilje na osnovi seksualne orijentacije, rodnog identiteta i rodnog izražavanja.
3. Obuhvatite temu seksualne orijentacije, rodnog izražavanja/identiteta i spolnih karakteristika u publikacijama, programima i nastavnim planovima i osigurajte da svi imaju za cilj uključivanje i poštovanje LGBTI+ osoba.
4. U institucijama pripremite detaljna izvješća o slučajevima nasilja: obrasci trebaju sadržavati vrijeme incidenta, bilo da se dogodio jednom ili više puta, njegovo mjesto, vrstu, zaštićeno obilježje u slučaju vršnjačkog zlostavljanja motiviranog pristranošću, izvor saznanja o incidentu i korake poduzete za rješavanje problema. Ta bi se izvješća trebala koristiti za sustavno i redovito praćenje vršnjačkog zlostavljanja.
5. Integrirajte problem homofobnog, bifobnog i transfobnog nasilja u sve programe usmjerene na uklanjanje nasilja i promicanje sigurnosti u institucijama.
6. Sve obrasce koje koristite promijenite na način da uključite mogućnosti izvan rodne binarnosti, kako za djecu, tako i za obitelji.
7. Osigurajte trans mladima slobodno izražavanje roda i sudjelovanje u svim aktivnostima u skladu s njihovim rodnim identitetom, uključujući korištenje željenog imena i fleksibilnu primjenu pravila koja se tiču odjevanja.

- 8.** Osigurajte da transrodna djeca i osoblje mogu koristiti svlačionice i kupaonice u skladu sa svojim rodnim identitetom.
- 9.** Podržite stvaranje grupa koje organiziraju LGBTI+ mladi i njihovi_e saveznici_e.
- 10.** Podržite sudjelovanje osoblja (npr. nastavnika_ca, školskih psihologa_inja, socijalnih radnika_ca, zdravstvenih radnika_ca, pružatelja_ica usluge podrške žrtvama) u programima podizanja svijesti ili akreditiranim programima stručne obuke koji obuhvaćaju društvenu situaciju LGBTI+ osoba i posebne probleme i potrebe LGBTI+ mладих.
- 11.** Podržite pozive na programe obuke za osoblje i djecu koje provode LGBTI+ i druge organizacije za ljudska prava o temama vezanim uz seksualnu orijentaciju, rodno izražavanje/identitet i spolne karakteristike.
- 12.** Provodite među djecom redovito, anonimno istraživanje o rasprostranjenosti vršnjačkog zlostavljanja i nasilja u vašem radnom okruženju, uključujući srodne dječje potrebe.

5.2. Svi_e stručnjaci_kinje koji_e rade s djecom i mladima mogu i trebaju

- 1.** Voditi brigu o svom profesionalnom razvoju i sudjelovati u obuci o razumijevanju roda, rodne raznolikosti i zaustavljanju vršnjačkog zlostavljanja nad LGBTI+ mladima.
- 2.** Biti inkluzivni_e za LGBTI+ mlade i roditelje_ice u svom cjelokupnom radu i u svakoj prilici u kojoj predstavljaju mlade i obitelji.

- 3.** Intervenirati kada klijenti_ce, učenici_e ili netko drugi ograničavaju, zadirkuju i zlostavljujaju jedni_e druge na osnovi roda, seksualne orijentacije i rodnog identiteta.
- 4.** Poštovati ime i zamjenice koje koriste klijenti_ce, učenici_e i drugi_e.
- 5.** Dati svima na znanje da poštuju ljudsko dostojanstvo LGBTI+ osoba, odabirom riječi, kao i neosuđivačkim uvažavanjem postojanja LGBTI+ osoba.
- 6.** Podržati proaktivno djelovanje protiv vršnjačkog zlostavljanja motiviranog pristranošću, uključujući razvoj i provedbu politika i programa prevencije.
- 7.** Ako su članovi_ice profesionalnih udruga, predložiti i podržati da se u tim organizacijama više pažnje posvetiti reagiranju na pristranošću motivirano vršnjačko zlostavljanje.
- 8.** Ako svjedoče ili imaju saznanja o izrugivanju, verbalnom zlostavljanju ili fizičkom napadu, ili ako netko o LGBTI+ i rodno nenormativnim osobama govori u negativnom kontekstu, s drugim stručnjacima_kinjama koji_e rade s mladima inicirati raspravu o toj temi.
- 9.** Redefinirati pravila odijevanja u obrazovnim ustanovama kako bi, bez pripisivanja odjevnih opcija određenim rodovima, opisali_e ono što škola smatra prikladnim odijevanjem. Na primjer, za proslavu zamolite učenike_ce da gore obuku crno, a dolje bijelo. Osigurajte da se učenici_e osjećaju ugodno i sigurno nositi onu odjeću, imati onaku frizuru i onakve dodatke koji odražavaju njihov rod.

Popis resursa i organizacija

UNESCO

[HTTPS://EN.UNESCO.ORG/THEMES/HOMOPHOBIC-AND-TRANSPHOBIC-VIOLENCE-EDUCATION](https://en.unesco.org/themes/homophobic-and-transphobic-violence-education)

Publikacije o homofobnom i transfobnom nasilju u obrazovnom sektoru, uključujući *Out in the open: education sector responses to violence based on sexual orientation or gender identity/expression: Summary report* (2016), *Global guidance on addressing school-related gender-based violence* (2016), *Bringing it out in the open: Monitoring school violence based on sexual orientation, gender identity or gender expression in national and international surveys* (2019).

Stonewall: Schools and Colleges

[HTTPS://WWW.STONEWALL.ORG.UK/SCHOOLS-COLLEGES](https://www.stonewall.org.uk/schools-colleges)

Iako je Velika Britanija posljednjih desetljeća napravila ogromne korake u smjeru LGBTI+ ravnopravnosti, anti-LGBTI+ vršnjačko zlostavljanje i jezik, nažalost, i dalje su uobičajeni u britanskim školama. Gotovo polovica svih LGBTI+ učenika_ca i dalje se suočava s vršnjačkim zlostavljanjem zbog toga što su LGBTI+. Ključni dio rješavanja ovog problema je izrada nastavnog programa koji uključuje LGBTI+ osobe i njihova iskustva. LGBTI+-inkluzivna nastava osigurava odražavanje života LGBTI+ djece i mladih te djece i mladih iz LGBTI+ obitelji u sadržajima iz kojih uče.

Human Rights Campaign Foundation: Welcoming Schools

[HTTPS://WWW.WELCOMINGSCHOOLS.ORG/RESOURCES/SCHOOL-TIPS/LGBTQ-INCLUSIVE-SCHOOLS-WHAT/](https://www.welcomingschools.org/resources/school-tips/lgbtq-inclusive-schools-what/)

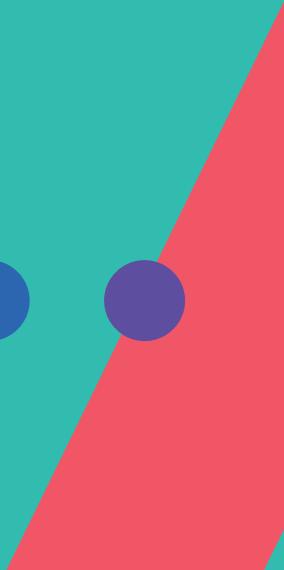
Škole dobrodošlice zaklade Human Rights Campaign Foundation je program profesionalnog razvoja koji osnovnoškolskim nastavnicima_ama omogućava obuku i resurse za:

- prihvatanje svih obitelji
- stvaranje LGBTI+ i rodno inkluzivne škole
- sprječavanje na pristranosti osnovanog vršnjačkog zlostavljanja
- podržavanje transrodnih i nebinarnih učenika_ca

LGBTI+ udruge, inicijative i kolektivi u Hrvatskoj:

- Trans Aid: WWW.TRANSAID.HR
- Lezbijska organizacija Rijeka 'LORI': WWW.LORI.HR
- Centar za LGBT ravnopravnost: WWW.RAVNOPRAVNOST.HR
- Lezbijska grupa Kontra: WWW.KONTRA.HR
- Iskorak: WWW.ISKORAK.ORG
- Queer Zagreb: WWW.QUEER.HR
- LGBTIQ koordinacija Hrvatske: WWW.LGBTIQ-KOORDINACIJA.NET
- Queer Sport Split: WWW.QSS.HR

Popis literature

Checklist for a Welcoming LGBTQ and Gender Inclusive School

Environment: [HTTPS://WWW.WELCOMINGSCHOOLS.ORG/PAGES/CHECKLIST-FOR-A-WELCOMING-AND-INCLUSIVE-SCHOOL-ENVIRONMENT](https://www.welcomingschools.org/pages/checklist-for-a-welcoming-and-inclusive-school-environment)

Djetinjstvo raznolikosti – Mijenjanje društvenih stavova prema rodnoj raznolikosti djece u Europi (Komparativna analiza o nasilju nad LGBTI+ i rodno nenormativnom djecom), 2020.

Homeless in Europe. Časopis mreže FEANTSA. LGBTQI Homelessness.

Jesen 2017. [HTTPS://WWW.FEANTSA.ORG/DOWNLOAD/FEA-008-17-MAGAZINE_V33480239002912617830.PDF](https://www.feantsa.org/download/fea-008-17-magazine_v33480239002912617830.pdf)

Out in the open: Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/expression. UNESCO, 2016.

Preporuke za unapređenje prava trans, inter i rodno varijantnih osoba, Trans Aid, 2017. [HTTP://TRANSAID.HR/WP-CONTENT/UPLOADES/2018/04/](http://transaid.hr/wp-content/uploads/2018/04/preporuke-za-unapre%C4%91enje-prava-trans-inter-i-rodno-varijantnih-osoba.pdf)
[PREPORUKE-ZA-UNAPRE%C4%91ENJE-PRAVA-TRANS-INTER-I-RODNO-VARIJANTNIH-OSOBA.PDF](http://TRANSAID.HR/WP-CONTENT/UPLOADES/2018/04/preporuke-za-unapre%C4%91enje-prava-trans-inter-i-rodno-varijantnih-osoba.pdf)

Standing up for the rights of intersex people, ILGA Europe i OII Europe, 2015.

Diversity and Childhood

